

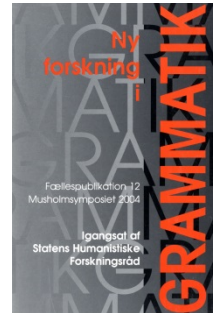
Ny Forskning i Grammatik

Titel: En empirisk undersøgelse af Hallidays tempuskategori

Forfatter: Carl Bache

Kilde: K. Boye, L. Heltoft, A. Jensen, E. Skaftø Jensen, R. Therkelsen (red.).
Ny Forskning i Grammatik 12, 2005, s. 7-26

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kultur, RUC/Institut for Sprog og Kommunikation, SDU 2005

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

En empirisk undersøgelse af Hallidays tempuskategori¹

Carl Bache

1. Introduktion

I et tidligere indlæg til *Ny Forskning i Grammatik* (jf. Bache 2004) har jeg fremlagt argumenter imod Hallidays tempuskategori i engelsk på et principielt, teoretisk grundlag. I nærværende indlæg vil jeg følge min argumentation op med en kritisk empirisk undersøgelse af Hallidays tempora. Når jeg med forskellige indgangsvinkler forsøger at påvirke standardbeskrivelsen af tempuskategorien i den systemiske funktionelle lingvistik (SFL), skyldes det først og fremmest et ønske om at dreje denne teori over i en mere konsekvent funktionalistisk retning på analyse- og detailplanet således at der kommer større overensstemmelse mellem det man siger er ønskværdigt at gøre, og det man rent faktisk gør. Men dertil kommer at SFL er et hyppigt anvendt fundament i uddannelsesmæssige sammenhænge (såvel nationalt som internationalt) og ofte tjener som inspirationskilde i en række beslægtede forskningsområder (som fx litteratur, medier, kunst og kultur). SFL har således en særlig forpligtelse til at rette op på svagheder i sin sprogbeskrivelse og til konstant at optimere sin evne til præcist og indsigtsfuldt at beskrive relevante data på et ægte funktionalistisk grundlag. I lyset af SFL-bevægelsens udtalte ambitioner om at være et betydeligt lingvistisk paradigme² og

-
1. Jeg vil gerne takke Hanne Bache, Steven Breunig og Nina Nørgaard, samt deltagerne i Musholmseminaret, oktober 2004, for nyttige kommentarer i forbindelse med udarbejdelsen af dette indlæg. Nogle afsnit er helt uundgåeligt sammenfaldende med formuleringer i andre af mine indlæg om samme emne, jf. Bache 2004 og 2005. Nærværende bidrag adskiller sig fra de andre ved at inddrage resultaterne af en komplet undersøgelse af to omfattende korpora, samt ved at skitsere en alternativ beskrivelse der tager højde for behandlingen af BE *going to*, der spiller en central rolle i SFLs beskrivelse.
  2. Disse ambitioner blev bl.a. udtrykt meget klart på the International Systemic Functional Linguistics Congress (ISFC) 2003 i Lucknow, hvor Matthiessen redegjorde for SFLs hastigt stigende udbredelse på verdensplan.

dens betoning af teoriens mangfoldige anvendelsesmuligheder kan det undre at der fra centrale SFL-lingvisters side er manglende lydhørhed over for kritik.³ SFLs beherskede lyst til forskningsmæssig justering og udvikling fremgår af den netop udkomne tredje reviderede udgave af Hallidays *An Introduction to Functional Grammar* (Halliday & Matthiessen 2004): der er kun få og små principielle forskelle fra den tidligere 1994-udgave (Halliday 1994) – og der er eksempelvis ikke ændret et komma i beskrivelsen af engelsk tempus.

I det følgende skal jeg først kort opsummere Hallidays tempusbeskrivelse, derefter gøre rede for en empirisk undersøgelse jeg har foretaget af forekomsten af hans tempora, og til slut fremlægge en skitse til en alternativ model, herunder en simplere beskrivelse af konstruktioner med BE *going to*, der er en vigtig tempusrealisation for Halliday. Læsere der ønsker en lidt grundigere introduktion til SFLs behandling af tempus, eller som ønsker en mere principiel diskussion af de enkelte aspekter af modellen, henvises til Matthiessen 1983, 1984, 1996; Bache 2004.

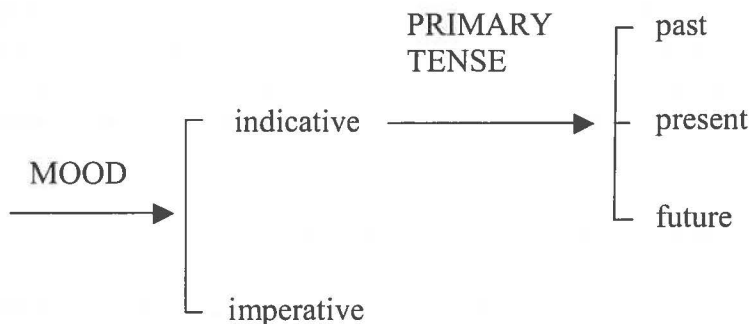
2. SFLs beskrivelse af tempus i engelsk

Halliday beskriver engelsk tempus som en ideationel, nærmere bestemt logisk, ressource for tidsangivelse. Kategorien opererer serielt på gruppeniveau med en primær skelnen mellem tre tempora: 'past', 'present' og 'future'. Disse tre tempora udgør et simpelt delsystem inden for modusystemet med indikativ som indgangsbetingelse, jf. Matthiessens systemnetværk i Figur 1 nedenfor.

---

3. Jeg har ved adskillige lejligheder fremsført min kritik af SFLs tempusbeskrivelse over for førende eksponenter for SFL, senest med et foredrag på ISFC 2003 i Lucknow, men desværre uden at det er lykkedes at komme i konstruktiv dialog.

Figur 1: Det grundlæggende tempussystem (Matthiessen 1983: 377)

De tre primære tempora kan eksemplificeres med følgende

- (1a) Eric always *resented* her parents. ('past')
- (1b) Nikki *thinks* the world of him. ('present')
- (1c) The contract *will arrive* early next week. ('future')

Engelsk er kendt som en sprog med et forholdsvis rigt verbalsystem omfattende et antal ret komplekse former der traditionelt kategoriseres som temporale, herunder bl.a. perfektumsformer, progressive former og kombinationer af disse, som fx *Next Monday my brother will have been working on the project for two months*. Halliday fortolker sådanne mere komplekse former som realiseringer af gentagne valg af tidsværdier i det primære system i Figur 1. Med andre ord, dette system opfattes som værende **rekursivt**:

The point of Halliday's model is that English tense allows us to expand the first choice; it allows us to choose again: in addition to the primary tense selection, we can make a secondary one, realized by one of the auxiliaries *have-en* (past), *be-ing* (present), and *be going to* (future; also *be about to*). [...] Halliday's further point is that we can choose again, and again, and again. (Matthiessen 1996: 438f)

Utøjlet medfører rekursiviteten i princippet et uendeligt antal tempora, og den enkelte konstruktion er potentielt uendelig kompleks.

Derfor indfører Halliday tre ‘stop rules’, dvs. regler der begrænser valgmulighederne i den rekursive proces,⁴ således at antallet af tempora reduceres til i alt 36 former eller konstruktioner i det såkaldte ‘System I’.⁵ Metodologisk minder SFLs tempuskategori således om den formel-lingvistiske generative beskrivelsesmodel med transformationer og ‘constraints’ der var gængs på det tidspunkt Halliday først formulerede sin tempusteori.

De tre primære tempora har følgende realisationer:

- (i) *-ed* suffikset regelmæssigt eller uregelmæssig realiseret (‘primary past’)
- (ii) *-Ø* (eller tredje-persons *-s*) suffikset (‘primary present’)
- (iii) *will* + infinitiv (‘primary future’)

Ved gentagne valg i en rekursiv proces suppleres den første realisation med følgende sekundære realisationer:

- (iv) *HAVE* + perfektum participium (‘secondary past’: ‘past in’)
- (v) *BE* + præsens participium (‘secondary present’: ‘present in’)
- (vi) *BE going to* + infinitiv (‘secondary future’: ‘future in’)⁶

Eksempelvis betragtes *was dancing* som realiseringen af et primært valg af ‘past’ (med uregelmæssig realisation: *was*) og et sekundært valg af ‘present’ (realiseret af den progressive form); og *had broken* betragtes som realiseringen af to gange valg af ‘past’. I komplekse konstruktioners navne opregnes de trufne valg bagfra: *was dancing* er således et eksempel på ‘present in past’ og *will have been working* er et eksempel på ‘present in past in future’.

4. Jeg vil ikke her komme nærmere ind på Hallidays ‘stop rules’, men se Halliday 1976: 155 og Halliday & Matthiessen 2004: 339f.

5. ‘System I’ er det overordnede tempusinventar af alle finitte tempora i ikke-modaliserede, ikke-projicerede konstruktioner. Hallidays ‘System II’ udgør en delmængde på 24 finitte tempora der tillader projektion. Endelig omfatter ‘System III’ 12 infinitte tempora, jf. Halliday 1976 og Halliday & Matthiessen 2004: 337ff.

6. Halliday opererer med en alternativ ‘secondary future’, nemlig *BE about to* + infinitiv, der ud over temporalitet siges at have modal betydning.

Halliday lægger megen vægt på at modellen skal kunne klare sjældne eksempler (Halliday 1976: 143ff). Hans 'System I' omfatter således tempora af typen:

will have been going to have laughed

(der er en 'past in future in past in future')

has been going to be playing

(der er en 'present in future in past in present')

had been going to have been taking

(der er en 'present in past in future in past in past')

will have been going to have been singing

(der er en 'present in past in future in past in future')

Som forsvar for den slags eksempler (der unægtelig lyder ret specielle, selv for indfødte engelsktalende) fremfører Halliday tre argumenter (Halliday 1976: 143-148): a) der skal tages hensyn til spontant talt sprog; b) eksemplerne er kun sjældne fordi konteksterne hvori det er naturligt at vælge dem, er det; c) de komplekse tempora er naturligt integrerede i tempussystemet: de opstår som resultat af gentagne valg inden for en helt simpel ressource og danner således naturlige undersystemer med afgrænsede kontraster (choice relations); dermed er den beskrivelsesmæssige omkostning, ifølge Halliday, begrænset.

Jeg er meget enig med Halliday i at der skal tages hensyn til spontant talt sprog, og at eksempler (herunder sjældne) skal ses i forhold til den kontekst hvori de bruges og kan virke naturlige. Jeg medgiver også gerne at der er en vis beskrivelsesmæssig elegance over det rekursive system. Men, som jeg vil bruge resten af mit indlæg på at vise, mener jeg ikke at konkret sprogbrug (ikke engang spontant talt engelsk) er specielt karakteriseret ved rekursivitet i tempusvalg, hvorfor denne mekanisme ikke bør udgøre et fundament for beskrivelsen af tempuskategorien i engelsk. Hertil kommer at der ikke er noget specielt beskrivelsesmæssigt økonomisk ved et princip der i udgangssituationen medfører uendelig overgeneration af konstruktioner, og som derfor må begrænses ad hoc af nogle 'stop rules'. De nærmere teoretiske og principielle grunde til at forkaste rekursivitet har jeg, som nævnt, fremlagt andetsteds (se Bache 2004). I det følgende skal jeg supplere min principielle kritik ved at inddrage nogle empiriske forhold der gælder for Hallidays beskrivelse.

3. Den empiriske undersøgelse

3.1 Korpora og design

Undersøgelsen blev foretaget i to korpora: the British National Corpus (BNC) på 100.000.000 ord og Collins Wordbank Online (WO) på 57.000.000 ord, der er en del af Cobuild Bank of English. Talesprogsdelen af de to korpora udgør henholdsvis 10.000.000 og 15.000.000 ord, altså i alt 25.000.000 ord, hvoraf 14.000.000 er spontant talt sprog mens resten er planlagt, bevidst styret eller selvbevidst talt sprog (debatter, taler, interviews m.v.). Det kan være svært at forholde sig til antal ord som måleenhed for størrelsen på et talesprogskorpus. Lidt lettere bliver det hvis vi siger at talesprogsdelen svarer til godt 83.000 tætskrevne romansider (a 300 ord) eller knap 3.500 timers uafbrudt tale ved en frekvens på 120 ord i minuttet.⁷

De to korpora adskiller sig med hensyn til de tilgængelige søgefaciliteter. BNC tillader gennem klienten SARA søgninger på konkrete, leksikalsk specificerede strenge (med mulighed for angivelse af morfologisk variation på det enkelte element samt anvendelse af 'wild cards'). Men man kan ikke søge på grammatiske variabler eller strenge der helt eller delvist består af grammatisk specificerede enheder.⁸ Med andre ord kan man søge på strenge af typen *HAVE been dancing* (altså former af *HAVE* plus *been dancing*: *have/has/had been dancing*) og *were __ dancing* (altså diskontinuerte strenge med *were* plus *dancing*, fx *were always dancing* og *were you dancing?*), men ikke på 'past' (altså 'datidsformer') eller *HAVE been* plus 'præsens participium' (altså 'perfektum progressiv', dvs. former af *HAVE* efterfulgt af *been* og præsens participier generelt). I det andet korpus, WO, kan man søge enten på leksikalsk specificerede strenge (fx *HAVE been dancing*, med eller uden wildcards til afdækning af diskontinuitet) eller på

7. Jeg er ikke bekendt med omfanget af den reelt medgåede tid.

8. En ny officiel klient til BNC (Xaira) der kan håndtere sådanne kombinationer, er under udarbejdelse (Lou Burnard, personlig kommunikation). Eckhard Bick, der er leder af VISL-projektet ved Syddansk Universitet (VISL = Visual Interactive Syntax Learning; jf. <http://www.visl.sdu.dk/>), har udarbejdet en fremragende lokal, password-beskyttet søgemaskine til BNC der tillader grammatisk specificering af søgestrengene. Dette software har gjort det muligt for mig at supplere og verificere mine søgninger med standardklienten SARA.

kombinationer af leksikalske og grammatiske størrelser (fx *HAVE been* plus ‘præsens participium’), men ikke udelukkende grammatiske størrelser (fx ‘past’).

De forskellige faciliteter i de to korpora har medført at jeg har benyttet lidt forskellige søgestrategier tilpasset mit særlige formål med undersøgelsen, nemlig at afprøve den konkrete sprogbrug i forbindelse med de 36 tempora Halliday og Matthiessen foreslår. I den sammenhæng er det ikke specielt vigtigt at fastslå det helt præcise antal forekomster af **hyppigt** anvendte former. Eksempelvis er det ret ligegyldigt om ‘past in present’ anvendes 113.795 gange eller 141.873 gange, blot det kan konstateres at denne form er helt almindeligt forekommende. Derimod er det vigtigt at tilstræbe præcision hvis en tempus bruges **sjældent** eller måske slet **ikke forekommer** i de to korpora. Søgningerne skal derfor foretages på en sådan måde at jagten på eksempler intensiveres i takt med infrekvente søgeresultater.

Denne strategi blev udmøntet i fire forskellige typer søgninger: **TS**, **GS**, **SwS** og **ES**. Den første type søgning, **TS** (= TAKE Search), bestod i at søge udelukkende med verbet TAKE i de forskellige tempora (fx *take(s)*, *took*, *has/have taken*, *will be taking*, etc.). Hvis resultatet af en TS-søgning var over 200 forekomster (‘hits’) i et af de to hovedkorpora, blev der ikke foretaget yderligere søgninger idet det med meget stor sikkerhed kan konstateres at søgninger på samtlige verber i engelsk i den pågældende form ville resultere i tusindevis af forekomster, og på det grundlag kan formen betragtes som frekvent. TS-søgningen blev brugt på samtlige 36 tempora i BNC, men kun på ‘past’ og ‘present’ i WO fordi der i dette korpus, modsat BNC, kan søges på kombinationer af leksikalisk og grammatisk specificerede strenge, hvilket overflødiggør TS-søgningen i hele 34 af de 36 tempora.

I de tilfælde hvor der var under 200 forekomster i en TS-søgning i BNC, blev søgningen suppleret med en **SwS** søgning (SwS = Sweet Sixteen) omfattende 16 verber. Udgangspunktet for denne søgning var en reduceret søgestreng bestående af den invariable del af en konstruktion (fx *had been* i *had been taking* eller *will have* i *will have taken*). Disse søgninger resulterede i meget forskellige antal forekomster. I de tilfælde hvor der var over 1.500 forekomster, udbad jeg mig vilkårlige

sæt på 100 konkordanslinier med henblik på at identificere tilfælde hvor den invariable del blev suppleret med relevant form (således at der reelt var tale om en forekomst på den relevante tempus). SwS-søgebasen bestod af de første 12 forskellige verber i disse konstruktioner, suppleret med 3 verber som jeg må formode er frekvente, men som ikke allerede var blandt de 12 tilfældigt udvalgte (fx DO, MAKE, TRY, HAVE, GET), samt naturligvis den allerede foretagne søgning med TAKE. Herefter blev der søgt på disse 16 verber i den relevante tempusform, og antallet af forekomster blev lagt sammen. I SwS-søgningen blev der ikke taget hensyn til diskontinuitet (fx *had not been working*) eller inversion (*will your sister have tried?*), hvorfor man skal tage resultaterne som minimumstal, ikke bare på grund af indskrænkningen til 16 verber, men også i forhold til disse 16 verbers reelle frekvens i de pågældende tempora. Generelt gælder det at hvis SwS-søgningen på en bestemt tempus giver hundredevis af forekomster, må det formodes at en søgning der involverede samtlige verber i engelsk ville resultere i tusindevis af eksempler, hvorfor den pågældende tempus kan erklæres for frekvent.

I de tilfælde hvor søgningen med den invariable del resulterede i under 1500 forekomster, blev hele materialet manuelt gennemgået for at identificere antallet af relevante konstruktioner. Hvor antallet af relevante konstruktioner i et korpus lå under 200 blev søgningen suppleret med wildcards for at kunne inkludere tilfælde med diskontinuitet og inversion. Disse søgninger giver et præcist billede af forekomsten af en tempus i materialet og udgør den type søgning som jeg har kaldt **ES** (= Exhaustive Search). ES bidrager med præcision i de søgninger der påviser at en tempus er infrekvent eller slet ikke forekommer i materialet.

Den sidste type søgning, **GS** (= General Search), blev kun foretaget i WO, idet dette korpus tillader en kombination af leksikalsk og grammatisk specificeret søgestreng (hvilket overflødiggør SwS). En GS omfatter samtlige verber i den pågældende tempus, men der er ikke taget hensyn til diskontinuitet og inversion (da antallet af forekomster er tilstrækkeligt til at konkludere at den pågældende tempus er frekvent). GS angiver således minimumstal (men ikke nær så markant som SwS og især TS).

3.2 Resultat: frekvente, infrekvente og ikke-forekommende tempora

Resultatet af min undersøgelse af Hallidays tempora i BNC og WO er noget overraskende: 16 af Hallidays 36 tempora forekommer slet ikke i hverken BNC eller WO. Yderligere 7 er meget sjældne (og kan derfor klassificeres som 'infrekvente'). Kun 13 forekommer helt eller nogenlunde regelmæssigt (og kan derfor klassificeres som 'frekvente'). Fordelingen af antal forekomster inden for og på tværs af de tre grupper af henholdsvis frekvente, infrekvente og ikke-forekommende tempora synes endvidere i det store hele at hænge sammen med konstruktionernes kompleksitet: jo mere kompleks en tempus er, desto sjældnere er den. Dette er ikke i sig selv uventet. Det påfaldende består i de meget store forskelle der er i antal forekomster mellem frekvente og ikke-frekvente tempora, samt den meget store gruppe af infrekvente og ikke-forekommende tempora ud af det samlede tempusinventar. De tre hovedgrupperinger og antallet af forekomster for hver enkelt tempus ser således ud (tallet i første kolonne angiver Hallidays nummerering efterfulgt af hans tempusnavn):

Tempusnummer og -navn	Eksempel med TAKE	'Hits' i BNC	'Hits' i WO
Frekvente:			
1. past	<i>took</i>	TS 37,218	TS 20,096
2. present	<i>takes</i>	TS 11,666	TS 7,314
3. future	<i>will take</i>	TS 2,262	GS 69,491
4. past in past	<i>had taken</i>	TS 3,736	GS 60,168
5. past in present	<i>has taken</i>	TS 1,956	GS 137,575
6. past in future	<i>will have taken</i>	SwS 945	GS 817
7. present in past	<i>was taking</i>	TS 1,443	GS 60,104
8. present in present	<i>is taking</i>	TS 1,559	GS 75,490
9. present in future	<i>will be taking</i>	SwS 733	GS 3,977
10. future in past	<i>was going to take</i>	SwS 1,972	GS 2,780
11. future in present	<i>is going to take</i>	SwS 1,548	GS 3,058
16. present in past in past	<i>had been taking</i>	SwS 844	GS 2,966
17. present in past in present	<i>has been taking</i>	SwS 779	GS 8,027

Infrekvente:

12. future in future	<i>will be going to take</i>	ES 5	ES 4
14. past in future in present	<i>is going to have taken</i>	ES 1	ES 1
18. present in past in future	<i>will have been taking</i>	ES 26	ES 20
19. present in future in past	<i>was going to be taking</i>	ES 43	ES 42
20. present in future in present	<i>is going to be taking</i>	ES 87	ES 161
22. future in past in past	<i>had been going to take</i>	ES 41	ES 7
23. future in past in present	<i>has been going to take</i>	ES 1	ES 0

Ikke-forekommende (udelukkende ES):

13. past in future in past	<i>was going to have taken</i>
15. past in future in future	<i>will be going to have taken</i>
21. present in future in future	<i>will be going to be taking</i>
24. future in past in future	<i>will have been going to take</i>
25. past in future in past in past	<i>had been going to have taken</i>
26. past in future in past in present	<i>has been going to have taken</i>
27. past in future in past in future	<i>will have been going to have taken</i>
28. present in past in future in past	<i>was going to have been taking</i>
29. present in past in future in present	<i>is going to have been taking</i>
30. present in past in future in future	<i>will be going to have been taking</i>
31. present in future in past in past	<i>had been going to be taking</i>
32. present in future in past in present	<i>has been going to be taking</i>
33. present in future in past in future	<i>will have been going to be taking</i>
34. present in past in future in past in past	<i>had been going to have been taking</i>
35. present in past in future in past in present	<i>has been going to have been taking</i>
36. present in past in future in past in future	<i>will have been going to have been taking</i>

I vurderingen af antal forekomster er det vigtigt at tage den angivne type søgning i betragtning, jf. afsnit 3.1 ovenfor. Således er tallene for GS-, SwS- og naturligvis ikke mindst TS-søgninger minimumstal. Dette betyder at tallene for de frekvente tempora er større, i nogle tilfælde kolossalt meget større, end de ovenfor angivne. Derimod er der meget høj præcision i forbindelse med såvel tallene for de infrekvente tempora som den manglende identifikation af forekomster i gruppen af ikke-forekommende tempora. Denne præcision er et resultat af at

søgningerne har været neutrale i forhold til det leksikalske kerneled (og således automatisk har omfattet samtlige verber i engelsk) samt at der ved hjælp af 'wild cards' er taget højde for diskontinuitet ved inversion og brug af adverbialer i de sædvanlige positioner (med konstituenten på op til 4 ord).

I WO var der faktisk en enkelt forekomst af nr. 32 ('present in future in past in present'), nemlig *has been going to be being*, men ved nærmere granskning af eksemplets kontekst viste det sig at være lingvistisk metasprog (altså en citationsform) i en samtale mellem lingvister om netop tempusformer, hvorfor eksemplet naturligvis skal diskvalificeres.⁹

3.3 Konklusioner

Den overordnede konklusion på undersøgelsen i BNC og WO er at Hallidays tempussystem trods de begrænsende 'stop rules' kraftigt overgenererer i forhold til faktisk sprogbrug. Det er svært at se reel forskel på Hallidays og formelle lingvisters omgang med empiri: det er det potentielt mulige i sproget der er styrende for beskrivelsen, ikke hvordan sproget rent faktisk bruges. Hallidays tempusmodel har således nok en høj grad af 'observational adequacy' i Chomskys forstand (cf. Chomsky 1957, 1965, 1968, 1986; Radford 1981), men ikke i reel funktionel forstand. På uheldig vis medfører Hallidays legitime interesse for sjældne eksempler og deres kontekstafhængighed et beskrivelsesmæssigt skævt fokus i forhold til den funktionelle lingvistik mere overordnede interesse for konkret sprogbrug.

Det er endvidere interessant at kigge nærmere på det særlige forhold mellem frekvens og kompleksitet som jeg noterede i afsnit 3.2 ovenfor, nemlig at jo mere kompleks en tempus er, desto sjældnere synes den at være. Empirisk set er hverken stor eller middelstor kompleksitet specielt karakteristisk for tempuskategorien. Min undersøgelse kan således ikke undgå at belaste Hallidays tempusbeskrivelse, der netop måler kompleksitet i omfanget af rekursivitet, og som gør dette princip

---

9. Jeg er her Nina Nørgaard tak skyldig: det var hende der først foreslog at den pågældende konkordanslinje indeholdt en citation af tempussen snarere end en normal anvendelse af den, og den efterfølgende granskning af kontekst og kilde bekræftede hendes fortolkning.

til noget fundamentalt for kategorien. Denne konklusion tager udgangspunkt i det forhold at fordelingen af tempusforekomster inden for og på tværs af de tre hovedgrupper (de frekvente, de infrekvente og de ikke-forekommende) i det store hele er ligefrem proportional med antallet af valg i den rekursive proces. Hallidays 36 tempora har nemlig følgende rekursive cyklusprofil:

- 1 valg: tempus 1-3
- 2 valg: tempus 4-12
- 3 valg: tempus 13-24
- 4 valg: tempus 25-33
- 5 valg: tempus 34-36

I gruppen af frekvente tempora finder vi alle de tre former med 1 valg, otte ud af de ni med 2 valg (idet 'future in future' er meget sjælden og derfor er klassificeret som infrekvent), og kun to former med 3 valg. Gruppen af infrekvente tempora omfatter en enkelt form med 2 valg ('future in future') og seks former med 3 valg. Endelig er der i gruppen af ikke-eksisterende tempora fire former med 3 valg, ni former med 4 valg og tre former med 5 valg. Med andre ord: Langt det almindeligste – at dømme ud fra almindeligt sprogbrug – er tempusformer uden rekursivitet eller med blot et enkelt ekstra valg. Overgangen fra 2 til 3 valg er dramatisk: der er næsten ingen konstruktioner med 3 valg og slet ingen med 4 eller 5. Selv om vi – rent hypotetisk – anerkendte Hallidays rekursivitetsprincip i beskrivelsen af tempuskategorien, ville vi derfor kunne konkludere at der i faktisk anvendt sprog slet ikke gøres brug af rekursivitet i det omfang som Halliday og Matthiessen lægger op til (jf. "Halliday's further point is that we can choose again, and again, and again." (Matthiessen 1996: 438f)).

Det forhold at hele 16 tempora slet ikke forekommer i de to korpora, og at yderligere 7 er meget sjældne, samt at den konkrete fordeling i særlig grad belaster rekursivitetsprincippet, rejser det helt centrale spørgsmål om det er rimeligt at lade rekursivitet være det centrale fundament for en tempusbeskrivelse i engelsk. Sammenholder jeg de empiriske forhold der er kortlagt ovenfor, med de mere principielle problemer med modellen jeg har fremført i Bache 2004, mener jeg konklusionen er meget klar: rekursivitet er ikke karakteristisk for

tempuskategorien og bør derfor ikke udgøre noget fundamentalt for beskrivelsen af denne kategori.

Hvis man ser lidt nærmere på de tempora der indgår i de tre hovedgrupper (de frekvente, de infrekvente og de ikke-forekommende), så kan man mere specifikt konkludere at Hallidays 'secondary future' (realiseret af BE *going to*) udgør et særligt problem i beskrivelsen. Bemærk først at BE *going to* indgår i hele 24 af de 36 tempora i 'System I' og dermed er den næstmest anvendte tempusmarkør i systemet (kun overgået af 'secondary past', der ligeledes indgår i 24 tempora, men med to realisationer i 6 af dem, hvorved den kommer op på i alt 30 realisationer). Samtidig kan det noteres at *would* er helt udelukket fra Hallidays beskrivelse som mulig finit sekundær partner til 'primary future' *will* + infinitiv. Problemet med Hallidays 'secondary future' er nærmere bestemt at BE *going to* indgår i samtlige ikke-forekommende tempora, og i alle de infrekvente undtagen nr. 18. Og bortset fra nr. 10 og 11 er BE *going to* fraværende i alle de frekvente tempora (nr. 10 og 11 er de helt minimale konstruktioner hvor BE *going to* realiseres af præsens eller præteritum af BE og efterfølges af en simpel infinitiv). Empirisk set er BE *going to* således noget af en belastning for Hallidays tempusbeskrivelse. Bortset fra helt simple realisationer er konstruktionen i realiteten ret sjælden, men indtager alligevel en helt central plads i beskrivelsen.

Problemet med 'secondary future' bliver ikke mindre af at der ikke synes at være nogen begrundelse for at udelukke *would* som finit sekundær partner til *will*. Et særligt argument for at indlemme *would* i tempusbeskrivelsen, ud over at den mere generelt hører sammen med *will*, er at denne form bruges parallelt med ukontroversielle datidsformer (som fx 'past' og 'past in present') ved projektion (efter fx *said, claimed, thought, assumed, believed, etc.*) og derfor alene af den grund burde være med i 'System II' (finitte tempora i projicerede konstruktioner), der er defineret som en delmængde af 'System I' (jf. Halliday 1976 og Halliday & Matthiessen 2004: 337ff):

- (2) The dean said: "Jack *has left* the department".
The dean said that Jack *had left* the department.
- (3) The dean said: "There *will be* another meeting soon".
The dean said that there *would be* another meeting soon.

På samme måde som 'past in past' *had left* i indirekte tale neutralt gengiver 'present in past' *has left* i direkte tale i eksempel (2), så gengiver *would be* i indirekte tale helt neutralt 'present future' *will be* i direkte tale i eksempel (3). At *would* typisk optræder i specielt afgrænsede kontekster (som fx betingelsessætninger, fiktion og projicerede konstruktioner, jf. Bache & Davidsen-Nielsen 1997: 293, 297, 305f, 312, 315) er ikke et argument for at udelukke formen som tempusform, idet særegne distributionsforhold faktisk gør sig gældende for alle tempora. Det er heller ikke et argument mod *would* at formen også bruges med modal betydning (som fx i *He would sit and stare at his children's mess for hours*, der udtrykker en regelmæssigt tilbagevendende, forventelig adfærd), og at det i nogle tilfælde kan være svært præcist at afgrænse det modale indhold over for det temporale. Samme forhold gælder naturligvis *will*, som Halliday og Matthiessen helt ubekymret accepterer som en primær tempusmarkør. I den sammenhæng kan det nævnes at jeg andetsteds har argumenteret for at ingen tempusform i engelsk kan opfattes 'monadisk', dvs. som en form der kan beskrives udtømmende med henvisning til blot et enkelt kategoridomæne (jf. Bache 1997, 2002). Så ej heller på det punkt mener jeg *would* adskiller sig fra de øvrige tempusrealiseringer. Det kan derfor konkluderes at Halliday har et uafklaret dobbeltproblem med sin 'secondary future'.

4. Skitse til alternativ beskrivelse

En oplagt konsekvens af resultaterne af den empiriske undersøgelse af Hallidays tempusystem i BNC og WO er at udelukke *BE going to* fra det centrale tempusystem og i stedet anerkende denne konstruktion som en særlig tempusvariant og suppleringsform i forhold til *WILL*. Dette medfører et behov for en anden tempusform til at realisere sekundær fremtid, og her er *would* oplagt som formel finit modsætning til *will*. Hvis vi på denne baggrund indlemmer *would* som sekundær fremtid i stedet for finitte former af *BE + going to*, er resultatet følgende omrokeringer:

- Hallidays nr. 10 (future in past, fx *was going to take*) erstattes med *would* + infinitive (fx *would take*), der herefter danner par med nr. 3, fx *will take*,
- nr. 11 (future in present, fx *is going to take*) opfattes som særlig variant af nr. 3 (future): fx *will take*,

- nr. 19 (present in future in past, fx *was going to be taking*) erstattes med *would be V-ing*, der således danner par med nr. 18: *will be V-ing*,
- nr. 28 (present in past in future in past, fx *was going to have been taking*) erstattes med *would have been V-ing*, der således danner par med nr. 18: *will have been V-ing*.

Resultatet af disse dispositioner er et tempussystem der omfatter 16 former, svarende til beskrivelsen af det engelske tempus/aspekt-system i Bache & Davidsen-Nielsen 1997 og Bache 2000.¹⁰ Kernen i denne beskrivelse er følgende fire valg:

1.	past : present	($\pm$ -ed)
2.	future : nonfuture	($\pm$ will + infinitive)
3.	perfect : nonperfect	($\pm$ have + past participle)
4.	progressive : nonprogressive	($\pm$ be + present participle)

De fire valg udgør et simpelt kompositionelt, serielt system med følgende skopusrelationer:

past/present ($\pm$ future ($\pm$ perfect ($\pm$ progressive (V))))

Hvis vi lader betegnelserne for de involverede variabler indgå direkte i tempusnavnene i den rækkefølge de vælges i systemet, får vi følgende realisationer (med Hallidays tempusnumre anført i parentes):

1.	(2)	the present	<i>takes</i>
2.	(1)	the past	<i>took</i>
3.	(3)	the present future	<i>will take</i>
4.		the past future	<i>would take</i>
5.	(5)	the present perfect	<i>has taken</i>
6.	(4)	the past perfect	<i>had taken</i>
7.	(6)	the present future perfect	<i>will have taken</i>
8.		the past future perfect	<i>would have taken</i>
9.	(8)	the present progressive	<i>is taking</i>

10. Denne beskrivelse bygger i høj grad på Harder 1996, navnlig hvad angår det instruktions-semantiske tilsnit og tesen om indholdssyntaks.

10.	(7)	the past progressive	<i>was taking</i>
11.	(9)	the present future progressive	<i>will be taking</i>
12.		the past future progressive	<i>would be taking</i>
13.	(17)	the present perfect progressive	<i>has been taking</i>
14.	(16)	the past perfect progressive	<i>had been taking</i>
15.	(18)	the present future perfect progressive	<i>will have been taking</i>
16.		the past future perfect progressive	<i>would have been taking</i>

Af disse former er de 14 første frekvente og kun de to sidste infrekvente (med henholdsvis 46 og 161 forekomster i BNC og WO sammenlagt). Systemet omfatter ingen ikke-forekommende tempora. Den foreslåede skitse til alternativ beskrivelse har således et mere præcist og klart fokus på konkret sprogbrug.

Tilbage står jeg med en forpligtelse til at gøre rede for Hallidays 'secondary future', BE *going to*. I Bache & Davidsen-Nielsen 1997: 291f anføres det at BE *going to* og WILL begge ofte bruges "[to] instruct the hearer to think of the present and then look ahead", men at førstnævnte særligt bruges med en bibetydning af "future of present cause" (som fx i *It's going to rain* sagt i en situation hvor tunge skyer trækker sig sammen på himlen). Indholdsmæssigt egner den sig således eminent godt som særlig finit variant for WILL og infinitiv suppleringsform med fremtidigt indhold.

Hvis man – som Halliday – ønsker at beskrive BE *going to*-konstruktionens potentiale snarere end den konkrete sprogbrug, så er der en noget mere adækvat måde at gøre det på end at inkorporere den i et centralt rekursivt tempussystem. Som særlig tempusvariant og suppleringsform kan den nemlig langt mere enkelt beskrives som en kombination af en ikke-progressiv tempus/aspekt-form af BE efterfulgt af *going to* plus en af de fire mulige infinitiver på engelsk (simpel, perfektum, progressiv, perfektum progressiv). Konstruktionens potentiale kan beskrives serielt på denne måde:

(past/present (±future (±perfect (BE)))) + *going to* +
(±perfect (±progressive (**infinitive**)))

Det 'smukke' ved denne beskrivelse er at de to hovedingredienser ud over BE *going to* + infinitiven, nemlig bøjningspotentialer for henholdsvis

BE og infinitiven fås kvit og frit fra henholdsvis tempus/aspekt-systemet (for BE's vedkommende) og det generelle bøjningssystem for engelske infinitiver (til generering af fx *To work / To have worked / To be working / To have been working is extremely important*). Hvad angår tempussystemet, er der oven i købet en 'naturlig' forklaring på at valget ±progressive bortfalder – det opfattes som værende allerede positivt truffet i BE *going to*.

Den serielle formel for BE *going to* realiseres (potentielt!) af følgende 32 former (Hallidays tempusnumre er angivet i parentes):

1.	(11)	<i>is/are/am</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	frekvent
2.	(10)	<i>was/were</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	frekvent
3.	(12)	<i>will be</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	infrekvent
4.		<i>would be</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	ingen 'hits'
5.	(23)	<i>has/have been</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	infrekvent
6.	(22)	<i>had been</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	infrekvent
7.	(24)	<i>will have been</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	ingen 'hits'
8.		<i>would have been</i>	<i>going to</i>	<i>take</i>	ingen 'hits'
9.	(14)	<i>is/are/am</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	infrekvent
10.	(13)	<i>was/were</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
11.	(15)	<i>will be</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
12.		<i>would be</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
13.	(26)	<i>has/have been</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
14.	(25)	<i>had been</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
15.	(27)	<i>will have been</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
16.		<i>would have been</i>	<i>going to</i>	<i>have taken</i>	ingen 'hits'
17.	(20)	<i>is/are/am</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	infrekvent
18.	(19)	<i>was/were</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	infrekvent
19.	(21)	<i>will be</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
20.		<i>would be</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
21.	(32)	<i>has/have been</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
22.	(31)	<i>had been</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
23.	(33)	<i>will have been</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
24.		<i>would have been</i>	<i>going to</i>	<i>be taking</i>	ingen 'hits'
25.	(29)	<i>is/are/am</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'

26. (28)	<i>was/were</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'
27. (30)	<i>will be</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'
28.	<i>would be</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'
29. (35)	<i>has/have been</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'
30. (34)	<i>had been</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'
32.	<i>would have been</i>	<i>going to</i>	<i>have been taking</i>	ingen 'hits'

Af disse mange former er kun de allermest simple konstruktioner, nr. 1 og 2, frekvente. En håndfuld af de andre former forekommer, men er infrekvente. Af disse er nr. 17 (Hallidays nr. 20) dog den mest frekvente med sammenlagt 161 hits i BNC og WO. En mere fokuseret funktionel beskrivelse ville indskrænke inventaret med henvisning til disse resultater og blot notere sig at jo mere kompleks den samlede konstruktion er, desto mere usandsynlig er dens anvendelse.

5. Konklusion

Min samlede konklusion er at Hallidays tempuskategori overgenererer kraftigt i forhold til den sprogbrug som BNC og WO omfatter (herunder spontant talt sprog), og som må formodes at være rimelig repræsentativ for standardengelsk. Hele 16 af hans 36 tempora henstår ubenyttet i de to korpora og yderligere 7 er meget sjældne, mens kun 13 er almindeligt forekommende. Der synes nærmere bestemt at være ringe empirisk belæg for hypotesen om rekursivitet som centralt bærende princip for tempuskategorien. Et særligt problem centrerer sig om Hallidays 'secondary future' realiseret af BE *going to* og den manglende indlemmelse af *would* + infinitiv som finit modstykke til *will* + infinitiv.

I skitsen til et alternativ til Hallidays tempuskategori foreslås BE *going to* omlagt til særlig tempusvariant og (nonfinit) suppleringsform, og *would* + infinitiv indlemmes som finit 'past future' i forhold til 'present future' *will* + infinitiv. Endvidere erstattes rekursiviteten af et serielt kompositionelt paradigme bestående af fire skopusrelaterede valg. Resultatet af denne omlægning er en indskrænkning af antallet af tempora til 16, hvoraf de 14 er frekvente og kun 2 er infrekvente. Denne model har således et klart empirisk fortrin. Samtidig skal det bemærkes at min model i mindst samme omfang som Hallidays sætter den paradigmatiske beskrivelsesdimension i centrum, og at det serielle

princip fortsat respekteres. Der er således tale om en nødvendig justering og funktional opstramning af SFLs tempusbeskrivelse snarere end en total omlægning.

Henvisninger

- Bache, C. (1997). *The Study of Aspect, Tense and Action: Towards a Theory of the Semantics of Grammatical Categories*, 2nd revised edition. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris & Wien: Peter Lang.
- Bache, C. (2000). *Essentials of Mastering English*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Bache, C. (2002). On Categories in Linguistics, *Acta Linguistica Hafniensia* 34, 71-105.
- Bache, C. (2004). Tempus i Systemisk Funktional Lingvistik: En Kritisk Gennemgang, i B. Lihn Jensen, J. Korzen & H. Høeg Müller (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 11, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 7-27.
- Bache, C. (2005). Hallidays tempuskategori: funktion og empiri. *Notes* 2, Department of English, Copenhagen Business School, 7-21.
- Bache, C. & N. Davidsen-Nielsen (1997). *Mastering English Grammar*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. Haag: Mouton.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Chomsky, N. (1968). *Language and Mind*. New York: Harcourt, Brace and World.
- Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*. New York: Praeger.
- Halliday, M. A. K. (1976). The English Verbal Group, in G. R. Kress (ed.) *System and Function in Language*, London: Oxford University Press, 136-158.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar (Second Edition)*, London, New York, Sydney & Auckland: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. & C. M. I. M. Matthiessen (2004). *An Introduction to Functional Grammar (Third Edition)*, London, New York, Sydney & Auckland: Edward Arnold.
- Harder, P. (1996). *Functional Semantics. A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

- Matthiessen, C. M. I. M. (1983). Choosing Primary Tense in English, *Studies in Language* 7(3), 369-429.
- Matthiessen, C. M. I. M. (1984). *Choosing Tense in English*, Information Sciences Institute Research Report, ISI/RR-84-143, University of Southern California.
- Matthiessen, C. M. I. M. (1996). Tense in English Seen through Systemic-Functional Theory, in M. Berry, C. Butler, R. Fawcett & Guowen Huang (eds) *Meaning and Form: Systemic Functional Interpretations III*, Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 431-497.
- Radford, A. (1981). *Transformational Syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.